

Шести урок

ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО

ПРОГЛЕЖДАНЕ

Странникът бе художник, дошъл в Търново отдалече, “от странство”, както казвахме тогава.

Започна да рисува нашата улица. Повече я съзерцаваше, отколкото нахвърляше върху платното с различни четки и четчици. Да му се чудиш и маеш, какво толкова намираще в нея? Аз вперих очи натам, накъдето все се вираше този шантав прищълец. И за първи път съглеждах къщите с чардаци под сенчести лозници, прозорците със саксии кичест шибой, зеленясалите от мъх и влага дувари, кацата с ръждиви обръчи, пълна с дъждовна вода, под капчука, стръмната уличка с настилка от заоблени, хлъзгави камъни, керемидените покриви с килнати комини и на най-високия комин щъркел на един крак. А над него бяло рехаво облаче като духнато глухарче. Така вдигнах поглед към всичко онова, което ме заобикаляше и за което дотогава съм била сляпа. Но шокът дойде от същия този мой роден пейзаж, когато той заизниква полека-лека на платното, преобразен до неузнаваемост. Наоколо крееха мътни, излинали тонове, а под четката бликаха пъстроцветия. Аз стърчах отстрани и надзървах изпод рамото на рисувача, зяпнала от смайване.

Лозницата не бе прашнозелена, както я виждах с очите си, а синкава с най-различни оттенъци, пръскана със син камък, сякаш луничава. И там навътре из пазвата на най-тъмносиньото надничаха чепки грозде с кехлибарени зърна и от всяко зърно намигаше слънцето. В саксиите по первазите не бяха просто китки шибой, а пламъци, плъпнали нагоре, лизнали с огнени езици кръстачките на прозорците, лумнали в стъклата и обхванали в пожар червените керемиди на покрива, та чак до яркоаления клон на щъркела. От един тавански прозорец рошавото светило си играеше, пращайки право в зениците ми слънчево зайче. Мъхясалите дувари придобиваха брадати профили и прорези от бръчки като на самия майстор, сякаш той оставяше по тях своя силует. Но най-удивително бе превращението на вехтата каца: дъждовната вода, застояла отдавна, мазна на повърхнината от рой удавени мушици, блещукаше седмоцветно, свалила небесната дъга след извалелия се дъжд. А пък паважът, по който бях тичала и падала безброй пъти с изранено коляно, излъскан от босите ходила на върволица хора, бе набъбнал, като че издялан от детски ожулени колене. Небето бе като прострян чаршаф, изпран със синка, а чаршафът висеше на простира над улицата като избеляло небе. Боите се преливаха едни в други, нещата се преобръщаха и взаимопроникваха. А стомната в долния ъгъл на картината бе събрала в своите шарки всички бои: пламъка на шибоя, синилото на лозовата листвина,

кехлибара на гроздовете, жълтъка на слънцето, глухарчения пух на облачето, цялата дъга на кацата и мокрозелената студенина на самата стомна.

Часове ли, дни ли наред, без да се усетя, от закътаната си наблюдателница иззад гърба на художника проглеждах за очевидното, а може би и за отвъдочевидното в моя собствен свят. Като се здрачи, той прибра в сандъчето четки и бои, сгъна триножника, върху който вместо свещник бе запалена иконописно още незасъхналата и недовършена картина. Нашата улица, невзрачна до този ден, ми се стори, че се кипри, придобила особена значимост. Баща ми покани непознатия у нас под лозницата на хладовина и на почерпка. Гостът внесе картината като дарохранителница и я положи върху коша за пране, облежната на стената. Този олющен кош в ъгъла се превърна в олтар. Майсторът гаврътваше една след друга малките чашки напръстници и бърбореше неспирно на своята чуждозвучна реч, възхитен от всичко наоколо, обгръщайки с ръкомахане земя, въздух и небе.

После баща ми дълго повтаряше озадачен:

Рядка птица! Дошъл от Златна Прага чак тук да рисува нашето Търново! И казва, че не бил виждал такъв живописен град.

Къде е Златна Прага? попитах заинтригувана.

На запад, в Европа! посочи баща ми нейде отвъд Балкана.

А защо той не носи нищо златно?

Ръцете му са златни! усмихна се баща ми.

Този мърляв странник не само ми отвори очите за околната пъстрина, но и ме направи съпричастна в рисуването, в тайника на изкуството да нося вода за напояване на жадните му четки, те да размиват боите, да се потапят в смокиновите сенки и в самия залез, разръквайки огнището му. Той ме допусна за свидетел при сътворението на един друг свят.

Из книгата на Блага Димитрова "Разногласици" (С., 1996)

Лексика, свързана с изобразителното изкуство

рисувам, нарисувам, изрисувам; изпиша, изписвам;

вая, извая, извайвам;

резбовам,

илюстрирам

рисуване	рисунка	художник, рисувач
стенопис	пейзаж	пейзажист
живопис	натюрморт	живописец
	портрет	портретист
скулптура	акт (голо тяло)	скулптор
малка пластика	статуя	
мозайка, римска мозайка		график
графика		карикатурист
пирография	карикатура, шарж	
литография		иконописец (зограф)
иконопис	икона	илюстратор
дърворезба	илюстрация	резбар
реставрация		реставратор

боя, бои: маслени бои, водни бои (акварел), блажни бои, постни бои;

цвят, цветове; шарки, багри, краски

ярки и бледи цветове; наситени цветове (тонове),

пастелни тонове, контрастни цветове; топли и студени цветове;

тонове и полутонове; тъмни и светли тонове; сенки и полусенки

туш; молив (мек и твърд); въглен; креда;

четка, четчица; перо

изложба, изложбена зала, художествена галерия

художествен съвет

художествена академия; факултет по изобразително изкуство

Въпроси и задачи

1. Обичате ли изобразителното изкуство? Кой жанр предпочитате и с какво Ви привлича той?
2. Ако имате любим художник, разкажете за него. С какво се характеризира неговият творчески почерк?
3. Представете си, че сте художник. (А може би наистина рисувате?). Разкажете как бихте нарисували една картина (портрет, пейзаж, натюрморт). Опитайте се да опишете целия творчески процес — от възникването на идеята до последното докосване на четката до платното.
4. Били ли сте скоро на изложба? Разкажете какво сте видели там — какво Ви е допаднало и какво не Ви е харесало?
5. Какво мислите за съвременните тенденции в развитието на изкуството? Какви школи и направления се открояват във Вашата страна? Какво харесвате и какво не одобрявате?
6. Познавате ли българското изобразително изкуство?

Разговорна реч

Реплики за изразяване на изненада (приятна или неприятна), съмнение, недоверие

<i>Хайде бе!</i>	<i>Гледай ти!</i>
<i>Хайде де!</i>	<i>Хубава работа!</i>
<i>Да му се не надяваш!</i>	<i>Я, че то и така можело!</i>
<i>(Тюх) да му се не види (макар)!</i>	<i>Я па тоя (тая)!</i>
<i>И таз добра!</i>	<i>Наистина ли?</i>
<i>И таз хубава!</i>	<i>(Ама наистина ли?)</i>
<i>Сериозно?!</i>	<i>Чак пък толкоз...</i>
<i>(Сериозно ли говориш?)</i>	<i>Ново двайсе...</i>
<i>Не може да бъде!</i>	<i>(Че) как е възможно?!</i>
<i>Втасахме я!</i>	<i>Да вярвам ли на ушите си?</i>

Забележка. Някои от изредените тук реплики се използват и за отрицание. Употребата им с едно или друго значение е в пряка зависимост от контекста и конкретната езикова ситуация.

Примери:

1. *Знаеш ли, че Иванов спечелил един милион от тотото?*

—*Хайде бе! Откъде той късмет!*

2. *С колата си дигам 200 километра в час.*

—*Хайде де! И си мислиш, че ще ти повярвам.*

3. —*Чух, че дъщеричката на Стефан взела първата награда от конкурса за детски рисунки.*

—*Браво! Да J се не надяваш!*

4. **Ситуация:** Магазинът, от който желая да купя нещо, което много ми трябва, съвсем неочаквано е затворен.

—*Да му се не види! Тъкмо сега намериха да затворят магазина.*

5. —*Оттук не може!*

—*И таз добра! Откъде тогава да мина?*

6. —*Може би не знаеш, че положението ни е много сериозно.*

—*Втасахме я! Ами сега накъде?*

7. —*А тази картина художникът е рисувал цели шест месеца.*

—*Гледай ти! А аз си мислех: нищо и никаква работа.*

8. —*Билетите за концерта свършиха.*

—*Хубава работа! Защо не отиде да купиш билети по-рано?*

9. —*Не мога и не мога да развия този болт.*

—*Защо не опиташи да развиеш гайката?*

—*Я, че то и така можело!*

10. —*Знаеш ли, че шампионът е паднал от последния в групата?*

—*Я на тоя! Ти пък откъде знаеш?*

11. —*Кольо, ще черпиш! Всичките ти скулптури са приети за изложбата.*

—*Ама наистина ли?!*

12. —*Отзивите за твоята изложба са повече от добри.*

—*Чак пък толкоз...Караи ме да се съмнявам в искреността ти.*

13. —*Господин директор, пристигнал е представител на фирмата "Трансокеаникум".*

—*Ново двајсе...! Та аз избощо не съм очаквал такъв човек.*

14. —*Скъсали са Мария на изпита по история на изкуството.*

—*Че как е възможно?! Тя ч□ те толкова много...*

15. **Ситуация:** Сретнат се двама приятели, които много отдавна не са се виждали.

—*Да вярвам ли на очите си?! Та ти никак не си се променил!*

СИНТАКСИС

Подчинено подложно изречение

Подчинените подложни изречения са два вида.

1. Подчинено изречение, което представлява разширен подлог на главното. Мястото на подчиненото изречение е пред главното, а подчинителната връзка се осъществява посредством относителното местоимение *който*, например: **Който не работи, не трябва да яде** (Пословица). **Който се дави в морето, и за сламка се хваща** (Пословица).

2. Подчинените подложни изречения от втория тип се свързват с безлични главни изречения. Най-често употребявани са съюзите **че** и **да**. По-рядко като подчинителни връзки се използват въпросителните местоимения, наречия и частици *кой, какъв, чий, кого, какво, дали, ли, кога, как, защо*. Мястото на подчиненото изречение обикновено е след главното. Примери: *Стори □ се, **ценякой** хлопна на вратата* (Елин Пелин). *Лошо е **да** имаш в къщата си чужд човек* (Ем. Станев).

Упражнения

Упражнение 1. Трансформирайте простите изречения в сложни, като замените подчертаните думи и изрази с подчинени изречения.

1. Хапаният от змия не се бои от гущер.
2. Работилият на младини почива на старини.
3. Закъснелите изчакват края на първото действие.
4. Бързацият много далече не стига.
5. Минаването при червен светофар е забранено.
6. Известно ми е мнението ти.
7. Необходимо е запознаване с инструкцията.
8. Знае се извършителят на престъплението.
9. Пристигналите с вечерния влак могат да разчитат само на таксѝ.
10. Слизането от влака по време на движение е забранено.

Модел: *Търсещият* намира → *Който търси*,намира.

Упражнение 2. От отделните двойки прости изречения съставете по едно сложно. При образуването на сложни изречения можете да промените вида и времето на глаголите; можете да пропускате думи или да добавяте нови.

1. Добре ще е .	Ще ми се обадиш довечера.
2. Рано е.	Ще си тръгваме.
3. Късно е.	Ще излизаме.
4. Струва ми се.	Времето ще се развали.
5. Известно е.	Кой ще купи билетите?
6. Интересно е.	Как ще постигнете това?
7. Някой ще улучи шестица от тотото.	Някой ще спечели един милион.

8. Някой ще пристигне
пръв.

Някой ще спечели купата.

9. Не е възможно.

Ще научиш китайски за един
месец.

10. Неудобно е.

Тя говори с непознати.

Упражнение 3. Представете си, че сте силно изненадан(-а) от следващите съобщения. Изразете по подходящ начин изненадата си.

1. Знаеш ли, че нашата
съседка е родила четири
близначета?

.....

2. Художественият съвет е
на мнение, че твоята
картина е най-хубавата.

.....

.....

3. Ти разбра ли, че "Етър" е
победил не кого да е, а
"Левски"?

.....

4. Снощи наши приятели са
наблюдавали летяща чиния.

.....

.....

5. Ако щеш вярвай, но
вчера видях един слон да се
разхожда по главната
улица.

6. Искам да ти се похваля:
получих шестица на изпита
по философия.

Упражнение 4. Вие сте неприятно изненадан (изненадана). Дайте словесен израз на изненадата си.

1. Казаха ми, че Николай
се е спънал и си е счупил
единия крак.

.....

.....

2. Ще ти съобща нещо
неприятно. Котката е
скочила върху боите и е
изпоцапала всичко
наоколо.

.....

3. Мария е изпратила

телеграма от Италия, че не
може да дойде на
семинара.

4. Извинявай, забравих да
ти купя кисело мляко.

5. Знаеш ли, че се движим
с цял час закъснение?

6. Маргарита! Манджата
ти загоря!

7. Телевизорът се е
повредил.

8. Няма ми учебника.

**Упражнение 5. Измежду посочените глаголи, които се намират в синонимни
отношения помежду си, изберете тези, с които да попълните празните места в
примерите.**

**а) пребивавам, престоявам (престоя), гостувам, посещавам (посетя), навещавам
(навестя), наминавам (намина)**

1. Влакът на гарата осем минути.

2. Във Велико Търново театрална труппа от Видин.

3. Вчера Мария болната си приятелка.

4. Стефан отвреме-навреме родителите си в Плевен.

5. Няма да е лошо да към седем часа да се видим.

6. В България правителствена делегация от Зимбабве.

**б) освежавам (освежа), оживявам (оживя), отрезвявам (отрезвя),
съвземам се (съвзема се), ободрявам (ободря)**

7. Ако желаете да зимните си дрехи, дайте ги на
химическо чистене.

8. Думите J го, разсеяха заблудите му.

изложба

книга

б)	глагол	+	наречие
	работя		безкористно
	помагам		даром
	давам		безплатно
	съветвам		безвъзмездно
	подарявам		гратис
	пътувам		

в)	прилагателно	+	съществително
	търговски		договор
	мирен		контракт
	международен		споразумение
	военен		пакт
	приятелски		съвет

Упражнение 8. В следващите словосъчетания заменете прилагателните с други думи, които назовават същия признак в по-висока степен (например: голяма глупост — страхотнаглупост).

сериозна грешка	многобройни редици
слаба реколта	значителна сума
голяма загуба	силна страст
дълбока скръб	смел човек
бърза реакция	твърда основа

излишни спорове

способен автор

Упражнение 9. В следните примери заменете подчертаните думи с експресивни синоними.

1. Доволен съм от почивката на море.
2. Вмъкнах се тихо в стаята.
3. Тя е добра пианистка.
4. Чухме една хубава песен.
5. Домакинята беше сготвила вкусни ястия.
6. Мария е много хубава.
7. Филмът беше доста интересен.
8. В ресторанта ми сервираха лоша бира.

Упражнение 10. Посочете експресивни синоними на думите:

мръсен	голям	стар
любезен	бял	студен
дълбок	сляп	слаб
пълен (човек)	чист	горделив

Упражнение 11. Посочете неутрални синоними на думите:

гениален	накъркан	шашардисвам
отракан	кандардисвам	врещя
разтропан	разкандардисвам се	лапам
светкавичен	натараянкам се	мрънкам

Упражнение 12. В следващите двойки двете словоформи се различават формално една от друга по това, че вторият член е с една съгласна Н или Т в повече. Съществуват и други различия — граматични и семантични. Посочете ги.

бетона	—	бетонна	паста	—	пастта
времена	—	временна	пустини	—	пустинни
есени	—	есенни	рана	—	ранна
закона	—	законна	склона	—	склонна
закони	—	законни	смета	—	сметта
измета	—	изметта	старина	—	старинна
имена	—	именна	стена	—	стенна
корени	—	коренни	страна	—	странна
луна	—	лунна	страници	—	странници
мана	—	манна	суровина	—	суровинна
машина	—	машинна	цена	—	ценна

Упражнение 13. Следващият текст е в преизказно наклонение. Направете в него промени, от които да пролича, че вие сте наблюдавали събитието.

Слезли долу, минали през гората, която още не се била развила, и излезли на пътя сред Джендемите. Това място било най-страшно. Тук пътят се вглъбявал навътре в дола, извивал се по едната и по другата страна, чертаел две дъги, два обръча на капан, в който много хора били намерили смъртта си. И, както правели и друг път, хайдутите препречили пътя, изправили се там страшни, брадясали, наметнати с черни арнаутски гугли, отрупани с оръжие. Жените се показали на завоя и щом ги видели, спрели се като втрещени; после се втурнали едни надолу, други нагоре и започнали да бягат, но краката им се подкосявали и те само лъкатушели на едно място, като ударени птици. Премалели от страх, те паднали на земята и заплакали.

Хайдутите не се трогнали, те дори не ги погледнали. Тяхното внимание било другаде: една жена стояла още на пътя, млада, хубава. И как била пременена!...

(По разказа на Й. Йовков "Шибил")

Упражнение 14. Прочетете внимателно следващия текст. Подчертайте с права линия думите (съществителни и прилагателни), които може и да не се членуват, а с лъкатушна — тези, при които членуването е задължително. Посочете и думите, които не могат да бъдат членувани.

През входа на магазина непрекъснато влизат купувачите. Може би не всичките успяват да си купят по нещо, но голямата част от тях излизат с покупки. Някои обаче са доста придирчиви. Те обикалят между щандовете и продавачките, оглеждат различните стоки и търсят най-хубавата. Когато най-сетне си харесат нещо, те дълго се чудят дали да го купят. Питат за цената, търсят по опаковката датата на производството, интересуват се от гаранционния срок. Когато излязат от магазина, те са по-скоро уморени, отколкото щастливи от сполучливата покупка.

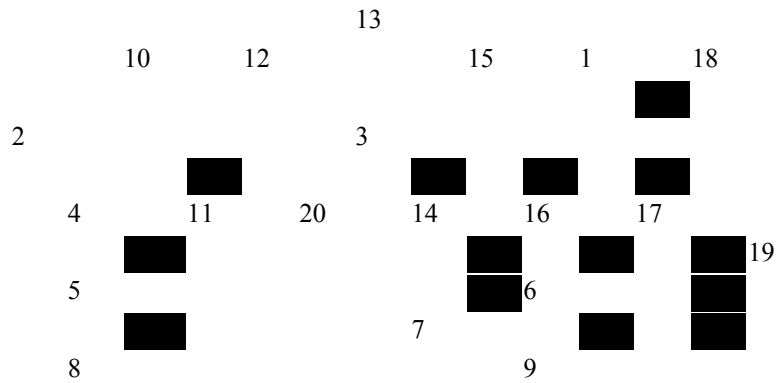
Упражнение 15. Кръстословица	Прилагателно име, антоним	Малко населено място ↓	Повелител- на глаголна форма - употреба-
	на <i>твърд</i> ↓		ваме я, когато искаме нещо ↓
Сладко вещество, което се добива от пчелите ⇒			
Дума, която употребяваме, когато викаме някого ⇒			
Въпросително местоимение ⇒			

Упражнение 16. Кръстословица.

А. Водоравно: 1. Още веднъж, отново (*наречие*). 2. Надебелена и затвърдяла кожа, главно по ръцете и пръстите на краката. 3. Място, където се търгува (*членувана форма*). 4. Човек, който чете лекции; който води занятия. 5. Въпросително местоимение за притежание (*среден род*). 6. Подчинителен съюз за условие. 7. Влакнодайно растение. 8. Първата дума, която казваме при телефонен разговор. 9. Замръзнала роса по растенията, приличаща на скреж — появява се в ранна пролет или в късна есен.

Б. Отвесно: 1. Морски разбойник. 4. Земен слой, върху който се развиват растенията; пръст. 10. Човек, който отглежда кози. 11. Естествена водна площ (водата вътре обикновено не е солена). 12. Конски бяг; препускане. 13. Бог. 14. Голяма хищна морска риба. 15. Български писател класик, автор на първия български роман. 16. Парична сума, която се получава преди да бъде извършена работата, за която се заплаща. 17. Период в историята, характеризиращ се със значителни събития. 18. Дълбок кръгъл меден съд за носене на вода, отгоре открит, с дръжка; затворен цилиндричен съд, в който

ври вода за парна машина. 19. Съд за течности, обикновено изработен от стъкло прилича на голяма чаша с дръжка, има улейче или тръбичка за по-голямо удобство при изливане на съдържанието му. 20. Образуване от водна пара в небето, източник на валежи.

[Отиди в началото за избор на нов урок](#)